

“Isi Akwụ Dara n’Ala” Dịka Ilu Ziputara Igba Alukwaghim n’Iduuazi Tony Ubesie

Juliet Ifunanya Okeyika, PhD

Igbo, African and Communication Studies Department

Faculty of Arts

Nnamdi Azikiwe University, Awka

ji.okeyika@unizik.edu.ng

+2348060639119

Umjedemede

Ilu so n’otu n’ime atumatu agumagu e nwere ndi odee ji achọ agumagu ha mma. Ufodu Nchọcha a bu banyere igba alukwaghim na ichoputa etu Ubesie siri were ilu wee ziputa omenala a n’ime iduuazi ya a horo maka nchọcha a. E nweela otutu nchọcha e merela n’oge gara aga banyere iduuazi nke Ubesie n’isiokwu di iche iche mana e nwebeghi nke e mere banyere iziputa aha akwukwo ya dika Ilu e jiri ziputa omenala igba alukwaghim. Nchọcha a bu udi nchọcha nkwa nke a gbasoro atutu Max wee nyochaa. Ebe mgbado ukwu nchọcha a bu n’iduuazi *Isi Akwụ Dara n’Ala* nke Tony Ubesie dere. Ebumnobi nchọcha a bu ichoputa igba alukwaghim dika omenala Igbo, na imata etu Ubesie siri ziputa aha akwukwo iduuazi ya a horo bu ilu, iji gosi igba alukwaghim. A choputara na Ubesie ji akparamaagwa o ziputara n’ime iduuazi ya wee gbaa igba alukwaghim n’anwu. Ozo, a choputara na igba alukwaghim abuchaghi ihe ojoo kama o bu nnweroonwe, site n’etu Ubesie siri ziputa ya n’iduuazi ya. Nchọcha a ga-enye aka n’ikwalite agumagu ederede na omenala Igbo ma nyekwa aka ime ka ndi ozo choro ime nchọcha n’udi isiokwu a gbalia ichoputa mputara aha akwukwo agumagu ndi odee ndi ozo na ihe ha nochiri anya ha.

Okwu Ndi Gbara Okpurukpu: Ilu, Iduuazi, Atutu Max, Igba Alukwaghim, Agumagu, Alundi

Ndubanye

Ndi odee nwere etu di iche iche ha si enye akwukwo agumagu ha aha. Otutu odee nwere ike inye akwukwo ha aha site n’iwere aha onyeisi agwa di n’akwukwo ya, ebe ufodu bu site n’iji ilu dabara n’emereme di n’ime akwukwo agumagu ha. Ihe ndi a bu iji gosi na e nwere uzo di iche iche e ji egbu oke. Odee akwukwo nhorọ nchọcha a, dabara na ndi na-eji ilu enye akwukwo ya aha. Iji maa atu, akwukwo *Ukwa Ruo Oge Ya* bukwu Tony Ubesie dere ya. Ilu ka e ji nye ya aha, tinyekwara nke a horo maka nchọcha a bu *Isi Akwụ Dara n’Ala*. Igba alukwaghim bu okwu a kpu n’onu n’oge ugbua. O na-abukari maka di na nwunye alundi ha ekweghikwa mmekwata. Di nwere ike igba nwunye ya alukwaghim ebe n’oge ugbua, nwunye na-agbazikwa di ya alukwaghim. A na-enwe ihe na-akpata e ji agba alukwaghim; o ghaghị ibu ajoo akparamaagwa nke onye na-akpa ya achoghi igbanwe agbanwe. Ndi Igbo si na “o nweghi onye ga-abu ogige, e libe ya ehi”. Nke a bu eziokwu n’ihi na o nweghi onye ga-anọ na mkpagbu maobu mmegide ghara izo onwe ya n’udi obula ga-adabara ya; nke igba alukwaghim so n’otu n’ime ha.

A bia na nchọcha, e ji atutu max dika atutu dabara n’isiokwu nchọcha a iji tuchaa mkpagbu na mmegbu sitere n’otu agwa putara ihe n’*Isi Akwụ Dara n’Ala* na etu onye a na-akpagbu ma na-emegbu siri zoo onwe ya site n’igba alukwaghim na imata etu Tony Ubesie siri ziputa nke a.

Atutu Nchọcha

E nwere otutu atutu e ji atucha agumagu ederede mana atutu nchọcha a bu atutu max n’ihina na o dabara n’isiokwu nchọcha a kpomkwem. Atutu Max bu atutu Karl Marx tuputara n’afọ 1848 nke na-ekwu maka mmegbu na ndi a na-emegbu maobu mkpagbu na ndi a na-akpagbu n’ihi ogo na igosi nkari. Atutu a gbadoro ukwu n’ikwa na ebe e nwere nchuta aku ike onu na o nweghi onye na-emere ibe ya ebere n’ichọ oke ruuru ya n’ihe obula o na-eme. Ihe di etu a gbasara ndi ochichi na aku oha obodo. Onye obula aku di n’aka na-ahuta onwe ya ka onye ochichi n’ihina o bu ya ga na-ekwute ihe a na-eme. Nnyigide (2015) kwuru na “ebumnuche onye na-eji atutu max atucha agumagu bu iji ya gosiputa akparamaagwa ndi mmadu n’obodo”. Nke a bu ezie makana Karl Marx gbadoro atutu a n’ochichi na ihe aku aku na ihe enwe enwe; etu a ka ndi odee agumagu Igbo si esite n’agumagu ha wee neziputa ihe di iche iche na-eme n’obodo.

Nkwa Iduuazi

Iduuazi so n’otu nkenuudi agumagu ederede e nwere; ndi ozo bu; Abu na Ejije. Iduuazi putara akuko a roro arọ maka mmadu na ihe na-eme n’oge ugbua. O bu akuko ndi mmadu ji ejereuche ha wee cheputa. O diwagara iche n’abu na n’ejije n’ihina o na-enye ohere ikoro akuko na-aga. A naghị akpi okwu na ya maobu kwubiri okwu. Uzochukwu (2012) si na “iduuazi bu akuko mmadu ugbua cheputara n’isi ya; n’ihi ya, o dabara n’agumagu ugbua”. Nke a gosiri na iduuazi bu nkenuudi agumagu dabara n’agumagu ugbua. A maara iduuazi ka agumagu ebe odee na-ewebata agwa puru ime ihe a turu anya n’aka mmadu nke emereme di na ya ga-aburiri ihe puru ime na ndu

mmadu n'ezie. A na-ede iduuazi n'odinigha ka o nwee ike dabaa n'agumagu. Uzo-chukwu gara n'ihu kwuo na "otu odee maara maka nnyocha iduuazi kwuru na tupu a kpo o edemede o bula iduuazi na o kwesiri ka onuogu okwu di na ya ghara ipekari puku iri ise". N'uche nke ya, uru nke a bara bu na iduuazi agaghi adi nkenke nke ukwu, nke ga-eme ka a ghara igosiputa odinaya na odidi iduuazi ahụ etu kwesirinụ. Ihe nke a na-akowa bu na ihe obula a kporo iduuazi ga-enwenwu ike iziputa ihe ndi ga-eziputa odinaya na odidi tupu o zuo oke.

Nkenke ihe mere n'Isi Akwu Dara n'Ala

Akwukwo *Isi Akwu Dara n'Ala* bu akwukwo iduuazi Tony Ubesie dere n'afọ 1973. Akuko di n'ime akwukwo iduuazi a bu banyere di na nwunye aha ha bu Chike na Ada. Na mbido akwukwo a, odee ziputara Ada ka nwaagboghobia chosiri ilu di ike nke ukwu nke mere o jiri na-akwagide otu nwoke aha ya bu Obiora ka o luo ya. O bu ya mere obi jiri gbawaa Ada mgbe o choputara site n'aka Obiora na ya (Obiora), alula nwaanyi ma muta umu. Ka Chike mechara bja ilu Ada, o bughị oge ma nabata ya ka ihe mmadu ghara igbo nke onye ozo. Ada na Chike luru ma muta umu abuo; otu nwoke na otu nwaanyi aha ha bu Chukwuma na Obianuju. Ha na-ebi n'udo ruo mgbe agha Najirja na Biafra dara na 1967. O bu mgbe nke a mere ka Chike jiri chowa ihe Ada ga-eme iji nyere ezinaulo ha aka. O rere akwa ndina ha ma were ego o retara na ya, nye nwunye ya ka o wee bido ahia ataaki. Chike ji obi ocha ya wee mee ihe di etu a mana o maghi na omume ya ga-ebutere ya obi mgbawa. Ada n'ezie malitere zuwa ahia ahụ ma na-enwetakwa nnukwu ego na ya. Mgbe nke a na-eme, Chike adaala ogbenye n'ihina o nweghizi ihe o na-eme n'oge agha ahụ. Ada n'aka nke ozo malitere mesiwere Chike na umu ya ike. O bughị naanị nke a. O na-akpari di ya ma na-eso umunwoke ndi soja. N'agbanyeghi ariri niile Chike rioro Ada ka o kwusi omume igba n'ezia ya, o mitaghi mkpuru oma n'ihina o mechara gbapu n'ulo ha, gbakwuru ndi soja. Onodu a ka Ada nogidere ruo na agha ebie. Ndi soja mechara gbaghapu Ada nke mere ka ego ya gwu. Chike loghachiri n'ebube ya, kulikwa ozo ma nwee ego. Ada tutakwara ime mkpuke. Ka Chike no n'etiti oriri na onunu na be ya ka Ada batara na-ario ya ka o gbaghara ya. O bu oge ahụ ka Chike jiri si ya puo n'ihu ya n'ihina isi akwu dara n'ala edetula aja.

Ntuleghari Ihe Ndi E Derela

E nweela ndi na nchocha e merela yitere isiokwu nchocha a mana nchocha a nweziri otu ihe maobu ihe ozo diwagara iche o na-arutu aka na ya, bu nke mere ka o di iche na ndi ozo.

Anozie, Anozie na Anozie (2014) mere nchocha ha dere ka akwukwo n'isiokwu "Agwa Ojoo, Ntaramaahuhu na Mgbaghara n'Iduuazi Isii". Nchocha ha mere bu maka itule/inyocha agwa ojoo, ntaramaahuhu na mgbaghara n'Iduuazi isii bu: *Omenuko, Okpa Aku Eri Eri, Isi Akwu Dara n'Ala, Ukwu Kporo Izaga, Ihe Ojoo Gbaa Afọ na Oja Dufuo Dike*. Nchocha n'udi akwukwo ndi a mere, yitere isiokwu nchocha n'ihina na ha abuo na-akwalite agumagu ederere tumadi iduuazi Igbo. Ozo, nchocha nke mbu hoozo iduuazi *Isi Akwu Dara n'Ala* ka otu n'ime iduuazi a tuchara, ebe nchocha nke a na-eme, hoozokwara ya ka iduuazi nchocha ya. Nchocha abuo a diwagara iche n'isiokwu; ebe nke mbu lebara anya n'itucha isiokwu ndi gbara elu n'Iduuazi isii ndi a hoozo, nke a na-eme nchocha na ya bu iziputa etu Ubesie di ka odee, siri ziputa ilu igba alukwaghim n'aha o nyere iduuazi ya a hoozo. Ekeanozie (2019) mere nchocha n'isiokwu "Ndi Odeebu Igbo n'Ohaobodo: Nnyocha Abu Ederere A Hoozo". Ebumnobi nchocha ya bu isite n'abu ndi o hoozo, gosiputa udi mmekorita di n'etiti ndi ochichi na ndi a na-achi n'ohaobodo. Nchocha ya gbadoro ukwu n'atutu Max wee tuchaa abu ndi a hoozo. Nchocha Ekeanozie na nchocha nke a na-eme yitere ma dikwa iche. Ha abuo na-eleba anya n'agumagu ederere ma werekwatutu Max ka atutu ntucha. Ha di iche n'ihina nchocha nke mbu gbadoro ukwu n'abu Igbo ebe nchocha nke a gbadoro ukwu n'Iduuazi Igbo. Ozo, isiokwu ha abuo diwagara iche; nke mbu bu maka ndi odeebu Igbo n'ohaobodo, nke a na-eme ugbua buru maka etu Ubesie siri were aha akwukwo ya bu ilu Igbo, were ziputa igba alukwaghim.

Ezeokonkwo (2024) mere nchocha n'isiokwu "Igba alukwaghim n'usoro omenala Igbo: Obodo Urum dika ebe mgbakwasị ukwu". Ebumnobi nchocha a bu ikowaputa ihe bu igba alukwaghim na ichoputa usoro nwoke na nwaanyi si agba alukwaghim n'obodo Urum. E ji atutu mmekorita mmadu na ibe ya wee tucha nchoputa isiokwu nchocha ahụ. Nchocha a na nke a na-eme yitere naanị n'uzo iziputa mputara igba alukwaghim. Ha diwagara iche n'isiokwu, okere nchocha na atutu nchocha makana nke a na-eme nchocha na ya na-akwalite agumagu ederere Igbo ma nke e merela, na-akwalite omenala Igbo.

Alumdi na Nwunye

Alumdi bu usoro ziri ezi nwoke na nwaanyi si ebiko onu ka ha nwee ike muba omumu ma biri ka di na nwunye. Agugu (2006), na nkowa nke ya siri na alumdi na nwunye bu ijikota nwoke na nwaanyi dika di na nwunye n'uzo omenaala siri kwado, nke ga-eme ka umu ha ga amuta buru umu tozuru etozu n'ebe ndi obodo ha no nakwa n'anya oha na eze. Anizoba (2010) si na alumdi bu mbikota onu mmadu abuo n'uzo ndi obodo nabatara maka ihi imuta nwa. Alumdi na nwunye, dika o si metuta oru a, bu nkwekorita di n'etiti nwoke na nwaanyi, n'usoro iwu kwadoro, nke a turu anya na ha abuo ga- ebiko onu dika otu ahụ na mkpuruobi ganye na onwu ekewaa ha. O burugodi na otu n'ime mmadu abuo a anwuo, ezinaulo abuo ahụ nwere ike idikwa na-emekorita.

N'ime *Isi Akwu Dara n'Ala*, nwoke na nwaanyi mere alumdi ma buru bu di na nwunye na ya bu Chike na Ada.

Gịjị bụ Igba Alụkwaghịm?

Dịka e kwuru na mbu, igba alụkwaghịm n'oge ugbua nwere ike site n'aka nwoke maọbụ n'aka nwaanyi. O bu onodu n'alumdi na-egosi "achoghizi m ilu". N'ikwado nke a, Ofomata (2012) mere ka a mata na igba alụkwaghịm bu mgbe esemokwu di na nwunye ekweghi ndozi, ya bu na nwoke nwere ike si na o choghizi ka o luo nwaanyi, maobu nwaanyi asi na o choghizi ka o luo di ya ahụ.

Ogbalu, (1979) kwuru na "igba alụkwaghịm bu uto e si ekewapu di na nwunye na o nweghi ihe ga-eme ka ha biri ozo. Igbo na-aso igba alụkwaghịm nsọ, o bughị ihe e ji egwu egwu". N'aka nke ozo, Osuagwu, (1982) sirị na igba alụkwaghịm bu di na nwunye ikewa, nke onye o bula ga-eji noro na nke ya. Mgbe nke a mere, alumdi ahụ aburula ihe gbasara agbasa. Tupu igba alụkwaghịm e were onodu, a ga-enwe mbọ a gbara ka e nwee ike kpezie esemokwu na-akpata ya, mana o buru na nke a enweghi isi ihe na-esote buzi igba alụkwaghịm.

Ezeuko (1986) kwuru na igba alụkwaghịm bu mgbe a na-enweghizi mmekorita na nkwekorita nke dibu n'etiti nwoke na nwaanyi nke mere na ha ebikwaghị n'otu ulo ozo. N'oru a, igba alụkwaghịm bu di na nwunye e jikoro onu n'uzo iwu kwadoro ijiri aka ha tosaa maobu kewa onwe ha na ha anaghị alu maobu ebi ka di na nwunye ozo. O bu nkewa di na nwunye mgbe ha enweghi ike inagide onwe ha ka a na-akpo igba alụkwaghịm.

Igba alụkwaghịm bu ihe na-adaputa na ndu di na nwunye mgbe nsogbu na esemokwu nozi n'elu oji nke na o dighikwa onye n'ime ha abuo choro udo, ihe onye o bula choro bu mgbasa. Isi sekpu nti na nkowa niile e nyere ebe a bu na igba alụkwaghịm bu 'nkewa.' E nwere ike igba alụkwaghịm aburu n'ulo ikpe, n'ulo uka maobu n'oha obodo. Mana a bja n'omenaala Igbo, igba alụkwaghịm bu n'oha obodo ka o na-ebi.

Ihe Ndi Nwere Ike Ibute Igba Alụkwaghịm:

O burula ihe doro anya n'oge ugbu a na igba alụkwaghịm na-abanwanye n'onuogu karja ka o di na mbu. A maara na ihe anaghị eme na nkiti. Nke a putara na o dighi onye na-ama uma agba ibe ya alụkwaghịm. Ufodu n'ime ihe ndi a nwere ike ibute igba alụkwaghị:

- i. Igba n'ezi maobu Igba n'iro
- ii. Amutaghi nwa okachasi nwa nwoke
- iii. Iziputa omume ojojo di ka izu ohi
- iv. Oke Ego maobu Uko Ego
- v. Oke Awama Anya maobu Iwa Anya Iberibe
- vi. Nwoke Iluchu Nwaanyi maobu Nwaanyi Iluchu di
- vii. Nwaanyi Isi Ajo Nri / Ajo Ite
- viii. Anaghi Ewete Ego n'Ezinaulo
- ix. Oke ije abali na oke anuruma nke ekweghi onye na-eme ya nkwasị
- x. Alumdi na Nwata
- xi. Mbisa Di na Nwunye
- xii. Mmekpaahu Ezinaulo (Akwukwo nsọ Mark 10 vs 9, kowakwara nke a)
- xiii. Ozokwa, oke ubiam na-ebute alụkwaghịm: Ubiam anaghi edefo nwoke dara ya ahụ ma ya foduzia nwaanyi bjara iza oriaku na be nwoke. Nwoke ga-alu nwaanyi ga-eleda anya ala chota onye huru ya na onodu ya n'anya ma kobe aka alumnwaanyi n'ogo aka ya ga-eru. Nwoke kwesiri ibu onye na-agba mbọ na-arusi oru ya ike ichota ihe ya na ezinaulo ya ga-eri n'ubochi obula. Nwaanyi n'otu aka ahụ ga-enye aka na-azu ezinaulo ya nri mgbe o kwesiri, nke a ga-eme ka e nwee ezi ihunaanya n'ezinaulo ahụ.

Ihe Ndi E Nwere Ike Ime Iji Gbochi ma Belata Igba Alụkwaghịm n'Oge Ugbua

O di mkpa n'ezie ka ndi o bula choro ibanye n'okwa alumdi mata na alumdi di ka nkweleu kara aka nke na-abu o tokata uto o luwe ilu. Anyi ga-eleba anya na ndumodu ndi a iji belata onuogugu alụkwaghịm n'etiti anyi n'oge a.

- i. Itozu etozu
 - ii. Oge omumu onwe ha
 - iii. Mgbanwe ajo omume
 - iv. Nlekota otu n'ime ha nwere nsogbu
 - v. Obi umeala
 - vi. Ikute nwa
 - vii. Mbiko di na nwunye n'otu ebe na irusi oru ike
- Tupu nwoke maobu nwaanyi a chowa ilu di na nwunye, ha kwesiri itoru ogo ya. Alumdi abughi maka ndi ike ogwugwu maobu ndi na-enwe obi nkoropu. Nwoke ga-eru ihe dika afọ iri abuo na ato ebe nke nwaanyi kwesiri iru ihe dika afọ iri abuo na uma. Nke a ga-enyere ha aka ime ihe nwere ike idaputa n'ezinaulo n'akpoghi onye abuo maobu ato ibia nyere ha aka be ha.

Ndị choro alimdi na nwunye kwesiri inye onwe ha oge omumu onwe ga-adi n'etiti ha ihe dika onwa isii ma opeka mpe. Ha ga-eji ohere a muo onwe ha na ihe gbasara obibi ezinaulo. Ha nwere ike na-aga nkuzi gbasara ya n'uloaka maobu ebe ozo a na-eme udi nkuzi ahụ.

Otu ndi ntorobia na-abanye n'alimdi na-enwe oke olileanya na obi mpako maka ihe ha na-atu anya ya n'alimdi. Mgbe olileanya ha emezughi, nsogbu amalite n'ihu na n'azu. Nke a bu ka di na nwunye ghara idi na-enwe oke olileanya eluigwe na ala ga-emere ha n'ezinulo nke alimdi ha makana o bughu ka e siri chee ka ihe uwa si adi. O kwesiri ka o buru mmadu abuo ndi ahụ choro ilu onwe ha ji aka ha wee chota ma mee mkpebi alimdi ha; ka ezinaulo lepu ha anya ma duo ha odu kwesirinu mgbe ha na-eme nke a. O gaghị abụ iwu na o bu onye ezinaulo ha chotara ka otu n'ime ha ga-alu. Ha were aka ha mee nke a, o ga-ahia ahụ ka ha see okwu ma ya foduzia igba alukwaghim.

Nwoke na-eti nwunye ya ihe maara nke oma na oge adighi anya, ahụ fūwa nwaanyi ahụ ufu, o chowa uzo be nna ya. O zighi ezi nwoke iti nwunye ya ihe n'ihu na okpukpu nwoke na nwaanyi abughu otu. Ozo, nwaanyi a na-eti ihe n'alimdi, obi anaghi eru ya ala. O nwere ike bido na-emezi omume ka nwata. O bughu ka aka ha ka a na-eti nwa. Ozo nwaanyi alutara abughu nwata a na-eti ihe etu o masiri di ya. E were obi oku e tikpo nwaanyi anya maobu tnye ya oria n'ahu; nke ufo du na-aria wee nwuo. Nwaanyi a na-eti ihe na-agba oso ndu ya ma bie ya na be nna ya maobu n'aka nwoke ozo. Di kwesiri ihu nwunye ya n'anya n'agbanyeghi amaghi eme ya n'ihu na, e metuo obi, a muta nwa di mma. Ufo du ezinaulo na-eji aka ha bia kporo nwa ha na ndu tupu di ya etigbuo ya.

Ma nwoke ma nwaanyi kwesiri ikwusi kpmkpam ajo omume ha na-eme tupu ha alwa di na nwunye. Agwa ojo dika: izu ohi, igba ama asi, ilu ugu, iku asiri na igba n'ezini ndi obula. O di mma ka di na nwunye na-emebu otu maobu abuo n'ime ajo omume ndi a kwusi ya ozigbo o lutara onye ya na ya ga-ebi. Ha ga-akpachara anya ka ha ghara ibute oria ga-eme ha o di ndu onwu ka mma nke ga-eme ka otu n'ime ha ju onye nke ozo wee kpebie igba alukwaghim.

Ufo du ndi no n'alimdi anaghi enwe ndidi mgbe ihe mberede daputara n'ezinaulo ha, dika ara, oria di anaa dika nke ihe mberede okporozo wetara. Ha ga-agbali etu ha nwere ike gwo onye nke ozo n'uloogu. O bu ihe jogburu onwe ya igba onye hutara onwe ya nonodu a alukwaghim. Ha ga-enwere ibe ha ndidi ka o wee site nonodu ojo ahụ puta.

Otu umu nwaanyi anaghi enwezi obi umeala n'ebe di ha no karisia nwaanyi di ya huru n'anya nke ukwu. Nwaanyi di ya kporo asi maobu na-eleda anya nori agba mbu inweta ihu di ya ma foduzia inwere ya obi erughi ala. Ma di ma nwaanyi ga-asopuru ibe ha n'ihunanya ka udo wee chia n'ulo ha. Nwoke ga-agbasi mbu ike ihu na o na-arusi oru ya ike dika igbo mkpa ego n'ulo ya ka ugu ya wee zuoro ya oke.

Nwoke obula nwere onwunwa amutaghi nwa ekwesighi ichula nwunye ya n'ihu na o naghị ato nwaanyi ahụ uo na o mutaghi nwa. Ha nwere ike itu alo gaa ebe a na-eduta nwa, duru ole ha choro ma zuo ha nke oma. Mgbe gboo ha na-enyere ibe ha aka imuta nwa mana o dighizi etu ahụ ugbua, nwaanyi amutaghi nwa n'oge a ga-ejikota onwe ya. Ma otu afo ga na-agakwa, ha ga-atuko alo onu luta nwaanyi ozo maobu dute nwa ebe ndi ozo na-edute nke ziri ezi n'iwu na-achi ala anyi. Alo di otu a ekwesighi iweta esemokwu n'ezinaulo.

Nke ozo bu mgbe nwoke hapuru nwunye ya na ezinaulo ya ogologo oge, gaa obodo tere aka biri na-aru oru bekee maobu na-azu ahia. Ndi no ebe tere aka ga-agba mbu na-abiaru ulu kwa izuuka na-eleta ezinaulo ha. O kariya ya kporo ezinaulo ya biri n'ebe o bi n'ihu na o bighi be mmuo. Mgbahapu di etu a na-ebutere ma nwoke ma nwaanyi igba n'ezini ma ha choro, nke nwere ike iwete alukwaghim.

Uru Di n'Igba Alukwaghim

N'ezio kwu, igba alukwaghim abughu ihe oma n'ala Igbo mana oge ufo du, e nwere uru nwoke maobu nwaanyi nwere ike irite ma o gbaa ibe ya alukwaghim. Naani nke metutara *Isi Akwu Dara n'Ala* ka a ga-ekwu maka ya, nke bu:

a. Mgbochi Oria Maobu Oghom

Mgbe ufo du, ujo ibute oria na-eso ebute igba alukwaghim, o kachasi mgbe a hutara omume igba n'ezini. O bu iwe otu ihe maobu nke ozo ka otu onye na-eji agba ibe ya alukwaghim di ka mgbe nwunye maobu di na-agba n'ezini, nwaanyi maobu di di etu a mara, ha ga na-alu ugu oge o bu. Ndi di etu a nwere ike ikpebi inoro onwe ha kariya inoro n'otu ulu otu onye ebunye ibe ya oria, meruo ahụ maobukwanu nwuo onwu erughi eru.

b. Igbanari Akomponu

O ga-abu ihe jogburu onwe ya ma mmadu gachighaa n'agbo ya. Site n'etu o di n'iduuzi a horo, mmadu ekwesighi igaghachi azu n'ihu o juru makana nke a ga-ebute oke akomponu na igosi onye enweghi okwu onu. I nwere ike igbaghara mmadu mana ichezo ihe onye ahu mere, abughu ezio kwu.

Ufo du Oghom Di n'Igba Alukwaghim;

- **Ime There**

O buru na nkewa adi maobu bata n'etiti nwoke na nwaanyi n'ikpe azu, o na-abu ihe mwute nke ukwu mgbe ogo abukwaghig ogo di ka o di na mbu, mgbe ikwu na ibe mabu onwe ha na-eriko di ka enyi na enyi n'aha di na nwunye enekwaghig ike ime etu a n'ihu nkewa.

- **E Nweghi Ugwu**

Alumdi na nwunye di ka a mara bu ihe okpu burukwa ihe nwere nnukwu nsopuru n'ala Igbo. O gosighi ezi ihe ma o buru na nwoke maobu nwaanyi tozuru oke n'ala Igbo alughu di maobu nwunye. Nwaanyi maobu nwoke obula gbara alukwaghim anaghi e nwezi ugwu na nchekwa n'ebe ndi mmadu no.

- **Umaka Anaghi Enwe Ezigbo Ozuzu**

Oge ufodu, umaka a muru n'ezinulo a gbara alukwaghim na-enwe nsogbu ezi ozuzu.

- **Oke Ikwa Iko**

Ufodu hutara igba alukwaghim dika ihe na-emekwa ka ikwa iko baa uba n'ihu na o buru na nwaanyi enweghi onye luchiri ya, maobu nwoke aluchie nwaanyi, mgbe ufodu o na-eme ka onye ahụ na-awaghari n'uzo di iche iche. Ka o di na nwaanyi bukwa ka o nwere ike idi na nwoke.

- **Nsogbu n'Ilu Umụ**

Otu oge, nsogbu na-ahapu ndi gbara ibe ha alukwaghim bjakwute umu ha. Nsogbu na-aputakarị ihe mgbe umu ndi a ruru ilu di maobu nwunye. Otu mmadu n'ala Igbo niile anaghi achọ ilu di maobu nwunye n'ezinulo ebe a gbara alukwaghim. Ebe nke a na-agbawa obi nye ndi choro ilu di na nwunye bu mgbe ihunanya batagoro tupu a choputa onodu ezinaulo nne na nna otu onye n'ime ndi na-achọ olulu, dika ebe nne na nna ha gbara alukwaghim. Nsogbu a na-enwe ebe a sitere na nkwenye na ilu ndi Igbo na 'agwo aghaghị imu ihe di ogologo.' Ya bu na o buru na nwa emeghi ka nne ya, o mee ka nna ya. N'ihu nke a, igba alukwaghim nke nne na nna nwere ike ibutere umu ha ogbatauhie mgbe ha na-achọ ilu di maobu nwunye nke ha.

Ilu "Isi Akwu Dara n'Ala" Dika Nziputa Igba Alukwaghim n'Iduuzi Ubesie

A maara na Ilu bu mmanu ndi Igbo ji eri okwu ha. O bukwa okwu di omimi e ji akwa okwu di mkpa. Ndi Igbo anaghi eji ilu egwuri egwu ma ncha makana otutu oge, ha na-eji ya egosi na okwu ha na-ekwu abughi okwu nkiti maobu okwu ofeke. Otu n'ime imirikiti uru ilu baara ndi odee agumagu bu na ha na-ejikari ya enye akwukwo ha aha. Imaatu, ufodu akwukwo agumagu dabara na nke a gunyere; *Ukwa Ruo Oge Ya...*, *Onodu Ugo...*, *Isi Akwu Dara n'Ala...*, *Ukwa Ruo Oge Ya...*, *Nwata Rie Awọ...*, w.d.g. Ihe a choputara site n'ihu ndi a bu na ndi odee na-edebiri ilu ndi a edebiri dika aha akwukwo ha ma mejuputa ilu ahụ n'ime akuko ha. Ezigbo onye Igbo choro ikwu okwu na-eji ilu ekwu okwu. Nke a gosiri na odee obula ji ilu mere aha akwukwo ya, bu ezigbo onye Igbo kpomkwem.

N'Isi Akwu Dara n'Ala, odee debiiri ilu a dika aha akwukwo ya ma mejuputa ya n'ime akuko ya nke nwere mputara n'igba alukwaghim.

Ubesie ji ilu o nyere aha akwukwo ya wee gosiputa igba alukwaghim. O gosiputara alumdi di n'ezinaulo Chike na Ada. Onye gbara alukwaghim n'iduuzi a bu Chike. O gbara nwunye ya bu Ada alukwaghim n'ihu omume ojoo gunyere igba n'ezinaulo na mmegbu na mkpagbu o (Ada) meputara mgbe agha na-aga n'ihu. Chike nyere Ada otutu oge na ohere ka o kwusi ajo agwa o na-akpa mana o meghe ya mgbe oge di.

Iji atutu Max tuchaa isiokwu a, a ga-achoputa na oge ego di n'aka Ada, na o bu ya na-achị. O huru onwe ya ka onye ochichi nke mere ka o na-eleda Chike anya. O bu ya ka atutu Max na-agbali iziputa gbasara ihe akụ akụ na ihe enwe enwe, tinyere mkpagbu na mmegbu n'udi obula. Ndi e megburu ma kpagbuo bu Chike, Chukwuma na Obianuju. Onye bu onye mmegbu bu Ada. Ihe di etu a putara ihe n'iduuzi a oge Chike gara ebe Ada gbajere mgbe o gbapuru n'ulo, ka o riuo ya ego n'ihu oke aguu. A huru mmegbu a n'aka Ada dika:

Chike wee gbudo otu ikpere n'ala na-arjo Ada ka o nyetu ya ego
ya na umu ya na Ada mutara ga-eji na-eri ihe, ma Ada bu igbe
ego ahụ n'aka abuo, na-ele ya n'anya. ...ma akwa niile Chike bere
emeghi ka Ada gbanwuo uche ya, Ada o di mma, o buru na i nwee
ego a niile, umu abuo i mutara nwuo n'aguu, ginị ka i ga-akoro chi gi?
(ihu 122-123)

Omume Ada nke mewara Chike obi nke ukwu igba n'ezinaulo. A choputara na Chike enweghi onu okwu n'oge agha ahụ n'ihina o nweghi ego. Ndi nwere ego n'oge ahụ bu ndi ami/soja. Ha na-emegbu ma na-emekpa umunwoke ahụ. Ha nwere ma ngwa agha ma ego ha ji eme nke a. Ihe ndi a bu ihe akụ akụ na ihe enwe enwe nke e ji egosi mmadu tumadi ndi ogbenye nkari. N'oge ahụ, Chike bu ogbenye onu ntu nke enweghi ihe o ga-eme. Agwa ojoo igba n'ezinaulo putara otutu ebe n'iduuzi a ka:

Ubochi Chike ji choro ikwu udo bu ubochi ndi soja abuo
choro Ada bia, kwuwa moto ha n'ezinaulo, bia juo Chike ma
Ada o no ya. Chike juru ha ndi ha bu ma o dighi nke
tupuuru ya onu, hapu ya n'ezinaulo ebe ahụ, bakwuru Ada n'ulo. (ihu 80)

N'oge ozo:

Kwa ubochi, umunwoke ana-echu be m ka a na-echu mmiri, M
juo gi, i si na ha bu ndi ahia gi. Ugbua, kowara m ihe i zuru ndi soja
mmadu abuo ndi a. ha ji buru ndi ahia gi. (ihu 81)

Ndị soja 'ahūghị' mmadụ na Chike makana ikekwa agụụ emeela ya ka ọ buru naanị ọkpukpụ foziri ya n'ahụ. Ọ bụ igosi nkari mere na ha atupughị ya onu mgbe ọ na-aju ha ajuju. Chike makwa na ya na ndi soja anoghị n'otu ogo, ya mere na ọ nwaghị anwa ikwusi ha ibakwuru nwunye ya.

A mataara na igba alukwaghim bu onodu nwoke maobu nwaanyi ji asi na ya achoghizi ilu di maobu nwunye. N'idiuazi *Isi Akwu Dara n'Ala*, mgbe agha biri, aguu kwusiri, Chike dikwa mma ma nwekwa nnukwu ego. Ọ gara zuta ugboala Benz iji na-ekpori ndu. Ọ zutara nnukwu ihe oriri na onunu ma na-eke otutu ihe o nwere n'efu. Mgbe Chike na ndi no be ya no n'etiti oriri ahụ ka Ada bjara ka ọ rịọ ya mgbaghara. Ọ rịọrọ ya si:

Biko, abiara m irio gi ka m loghachite. (ihu 203)

N'oge di etu a, ọ buru na Chike kpoghachite Ada n'agbanyeghi ihe niile o mere ya, i mara na Chike bu omumatu onye na-agaghachi iracha agbo ya.

Ubesie egosighi Chike ka onye enweghi okwu nke aka ya. O gosiri ya ka onye nwere uche ma mara mgbe dabara adaba o kwesiri ime ihe obula. Nke a bu nchikota usa Chike sara Ada mgbe ọ bjara rịọ ya ka ọ kpoghachite ya. Ọ si ya:

Onodu i no ugbua na-ewute m nke ukwu. Ma, i burula onye ndi mmadu luforo alufo na di. Mu bu Chike anaghi eri ihe e rifo erifo. Nne, were ego a gbaa ugbo lawa na be nna gi, ma buru n'uche na ọ dighi ihe ga-eme ka m lukwaa gi ozo, makana

Isi Akwu Dara n'Ala, Edetula Aja. (ihu 205)

Okwu a Chike gwara Ada gosiri na ọ gbaala ya alukwaghim. O gosiri na ọ choghizi ilu Ada n'ihu etu o siri gwa ya laa be nna ya. O kwuru okwu ziputara na alumdi ha abiala n'isi njedebe.

Ihe butere Igba Alukwaghim n'Isi Akwu Dara n'Ala

Ọ di ihe ole na ole kpatara Chike jiri gbaa nwunye ya bu Ada alukwaghim n'idiuazi a. Ha bu:

- i. Igba n'iro/Igba n'ezi: Ufodu na-akpo ya igba n'iro ebe ufodu na-akpo ya igba n'ezi. Ha abuo na-ekwu otu ihe nke bu nwoke maobu nwaanyi ino na di na-enwe mmeko ndina n'onye abughi di ya maobu nwunye ya. Ihe di etu a na-agbawa obi. N'ebe a, Ada bu onye gbara n'ezi. Ya na umunwoke ndi soja na-enwe mmeko ndina ka ha were na-enye ya ego, ya na ka o were na-emekpa ma na-emegbu Chike n'ihina o nweghi ihe ọ ga-emenwu n'oge ahụ.
- ii. Mmegbu na mkpagbu: Ada emegbuka Chike n'idiuazi a. Umụ ha sokwa na ndi o mere nke a. Aguu menyere Chike na umu ha abuo egwu. Ada na-enweta ego mana o jighi ya eleta di ya na umu anya ya. Ajoobi a so n'ihe mere Chike jiri nwekwa obi igba ya alukwaghim mgbe ihe diiri ya mma n'ikpeazu.

Nchikota na Mmechi

Site na nchocha a, ahula etu Ubesie siri were ilu o nyere akwukwo iduuzi ya wee mejuputa igba alukwaghim. Isi akwu dara n'ala, edetula aja bu ilu ndi Igbo nke na-egosi na ihe mebirinu emebiela. N'idiuazi a a hooro, Chike bu agwa odee ziputara ka onye gbara nwunye ya alukwaghim n'ihu omume ojo ekwesighi mgbaghara o mesoro ya.

Ihe ndi a na-egosi bu na ilu obula na-enwe mputara ya. E nwere ike isi n'aha akwukwo agumagu wee nweta mputara omenala di iche iche. Nke a nwereike ibu isiokwu nchocha maka ndi choro ime nchocha n'odinihu n'ihe gbasara agumagu.

Edensibja

Agugu, M.O. (2006). *Ndi Igbo na Akuko Ala Ha*. Eva-Unique Printing and Publishing.

Anizoba, O.M. (2010). *Marriage in Igbo Land*. Unpublished lecture note. Nnamdi Azikiwe University, Awka.

Anozie, R.O, Anozie, C.I., & Anozie, C.C. (2014). *Agwa Ojoo, Ntaramaahuhu na Mgbaghara n'Iduuzi Isii*. Computer Edge.

Ekwealor, C.C. (2013). *Omenala na Ewumewu Igbo*. Ikedimma Communications.

Ezeokonkwo, N.F. (2014). *Igba Alukwaghim n'Usoro Omenaala Igbo: Obodo Urum Di ka Mgbakwasị Ukwu*. An unpublished Project.

Ezeuko, R.O. (1986). *Ewumewu Omenaala, Ofufe na Nkwenye Ndi Igbo*. Etukokwa Publishers.

Ifejirika, .E. (2014). *Introduction to Literary Theory, Criticism and Practice*. Mabcom Systems.

Ofomata, C.E. (2012). *Omenaala na Odinaala Ndi Igbo*. Format Publishers.

Osugwu, B.I. (1982). *Ndi Igbo na Omenaala Ha*. Macmillian Nigeria Publishers.

Ogbalu, F.C. (1979). *Omenaala Igbo*. University Publishing Company.

Ubesie, T. (1973). *Isi Akwu Dara n'Ala*. Oxford University Press.

Uzochukwu, S. (2012). *Akanka na Nnyocha Agumagu Igbo*. Pacific Publishers.